

KUYUMCULUKTA YÜZEY SÜSLEME TEKNİKLERİNDEN

SAVAT TEKNİĞİ

Öğr. Gör. Gülhan GÜLDÜR

Birkaç metal sülfürün meydana getirdiği bir alaşım olan savat, parlak lacivert-siyah rengi nedeniyle kuyumculukta altının ve özellikle de gümüşün yüzeyine dekorasyon yapımında kullanılır (Türe, 2011: 137). Savat Arapça “siyah” anlamına gelen “esvad” veya “sev’ad” sözcüğünden gelir. Sevad, zamanla savat olarak telaffuz edilmiştir (<http://okulweb.meb.gov.tr>).

Savatla yapılan metal süsleme çalışmalarının en eski örnekleri Mykenai uygarlığına ait mezarlardan çıkartılan kılıç ve kama gibi bazı silahların üzerinde görülür. MÖ. 1550-1500'lere tarihlenen bu bronz kakmalar üzerinde savat tekniğinin yanı sıra kakma tekniği ile altın ve gümüşlerin zarif insan ve hayvan figürleri de işlenmişti.

Gerçek anlamda savat olup olmadığı halen tartışma konusu olan bu Mykenai eserlerinden sonra, savat tekniği, Roma döneminde (MÖ 3. yy) gerçek bir yüzey süsleme yöntemi olarak geliştirilip, altın takıların bezeme unsuru oldu. Ardından gelen Bizans ve Osmanlı devirlerinin maden sanatında ise savat, özellikle gümüş eşyaların süslemesinde geniş ölçüde kullanılmıştır (Türe, 2011: 137). Osmanlı Devleti döneminde özellikle Güney Kafkasya'nın Dağıstan bölgesinde altın çağını yaşamıştır.

I. Dünya savaşı öncesinde Van'da 120 dükkânda 400 dolayında savatçı ustası ve kalfası vardı. Ayrıca Sivas, Erzincan, Trabzon ve Samsun'da da bu sanat çok gelişmişti. Öyle ki savatlı Türk tabakaları tüm Avrupa'da özellikle de Paris kuyumcularında kendine yer edinmişti (<http://okulweb.meb.gov.tr>).

Savat ile süslenen gümüş ürünler arasında baston, kama, kamçı, tütün tabakaları, enfiye kutuları, ağızlıklar, at eğer takımları, Van, Kafkas ve Türkmen Yörük kemerleri ile bilezik, kolye, küpe, yüzük, kravat iğnesi, tabanca kabzası, yaka iğneleri, düğme ve rozetler, çay takımları vb. bulunur.

Geleneksel sanatlarımızdan biri olan ve kuyumculukta yüzey süsleme tekniklerinin başında gelen savat, gümüş takılar üzerine uygulanan oksitleme ile karıştırılmamalıdır.

Savatın Hazırlanması:

Savat alaşımı lacivert – siyah renginin istenilen tonlarında birkaç değişik şekillerde hazırlanabilir. Formülün temeli gümüş, bakır ve kurşunu birlikte eritildikten sonra bu alaşıma kükürt ilavesi ile elde edilen metalik bir sülfürdür. Farklı kültürlerde ve farklı dönemlerde kullanılan bazı savat formülleri ile siyah ve lacivert renklerin farklı tonları elde edilmiştir (Türe, 2011: 138).

Savat alaşımı hazırlamak için; 500 gr bakır, 500 gr kurşun,125 gr gümüş, 2 kg kükürdün, bir başka deyimle; dört ölçü bakır, dört ölçü kurşun, bir ölçü gümüş ve yeterince kükürt (toplam metal ağırlığının iki katı) karışımından oluşur. Bu ölçülere uygun olarak erime derecesi en yüksek olan bakır potada eritilir. Sonra gümüş, ardından kurşun eklenerek alaşımın tamamen erimesi sağlanır. Karıştırma kömürü ile karıştırarak bir miktar boraks serpilir. Yüzeide meydana gelen cüruf tabakası temizlendikten sonra başka bir seramik potada bulunan kükürdün üzerine bu alaşım dökülür. Buna “kükürt yedirme” işlemi denir. Bu işlem çok iyi donanımlı aspiratörün bulunduğu bir ortamda veya açık havada yapılmalıdır.

Fotoğraf 2: Kükürt yedirme işlemi(2010)

Fotoğraf 3: Savatın çubuk kalıba dökülmesi(2010)

Eriyik haldeki alaşımın kükürdü yemesi esnasında oldukça zehirli bir duman meydana çıkarır. Bu aşamada bir müddet kendi haline bırakılan alaşım soğuduktan sonra potada tekrar eritilerek yağlanmış çubuk kalıplara boşaltılır. Soğuduktan sonra kalıptan çıkarılan savat fırçalanarak kullanıma hazır hale getirilmiş olur.